

نگرش ها و رژیم های نوپدید در

محیط بین المللی خلع سلاح و کنترل تسلیحات

دکتر نادر ساعد

دکتر محمد عسکر خانی

معاونت امور بین الملل، ارتباطات و مطالعات دفاعی

مرکز مطالعات راهبردی دیپلماسی دفاعی (راد)

سرشناسه: ساعد، نادر، ۱۳۵۳ -
 عنوان و نام پدیدآور: نگرش‌ها و رژیم‌های نوپدید در محیط بین‌المللی خلع سلاح و کنترل تسلیحات / نادر ساعد.
 ناظر علمی قاسم علیدوستی.
 مشخصات نشر: تهران: وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، معاونت امور بین‌الملل، ارتباطات و مطالعات
 دفاعی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۳۰۸ ص: جدول.
 شابک: ۹۷۸۶۰۰۹۳۴۸۱۵۲: ۱۵۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۴۳ - ۳۵۲: همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای -- ایران
 موضوع: منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای -- همکاری‌های بین‌المللی
 موضوع: سلاح‌های شیمیایی -- کنترل
 موضوع: خلع سلاح
 موضوع: سلاح‌های هسته‌ای -- کنترل
 موضوع: امنیت بین‌المللی
 شناسه افزوده: سرخرانی، محمد، ۱۳۴۰، همکار و مشاور
 شناسه افزوده: علی‌نوری، قاسم، ۱۳۴۲، ناظر
 شناسه افزوده: ایران. وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح. معاونت امور بین‌الملل، ارتباطات و مطالعات دفاعی
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۸ (س) ۷۵۶۷
 رده بندی دیویی: ۳۲۷/۱۷۴۷۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۴۴۲۹۵

انتشارات: راد

مؤلف:

دکتر نادر ساعد، دکتر محمد سرخرانی

ناظر علمی:

دکتر قاسم علیدوستی

طراح جلد:

محمد آگاهپور

صفحه آرا و ناظر چاپ:

مجید کرکی

نوبت چاپ:

اول ۱۳۹۲

قطع:

وزیری

چاپ و صحافی:

شریف

قیمت:

۱۵۰۰۰ ریال

تیراژ:

۱۰۰۰ جلد

شابک:

۹۷۸۶۰۰۹۳۴۸۱۵۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	پیشگفتار ناشر
۱۳	مقدمه
۱۷	فصل اول: مفهوم شناسی و زمینه‌های ادراکی پدیدارهای جدید خلع سلاح و کنترل تسلیحات
۲۰	گفتار اول: مفهوم خلع سلاح و واکاوی تعارض‌ها
۲۰	بند اول: نگاهی اجمالی
۲۲	بند دوم: حق دولتها بر صلح و رهیافت‌های مقابل آن
۲۳	۱- رهیافت حفظ و گسترش تسلیحات
۲۴	۱- تریه کنترل تا خلع سلاح
۲۶	۳- رهیافت تسلیح کاربرد تسلیحات
۲۷	گفتار دوم: چشم انداز خلع سلاح و کنترل تسلیحات
۲۷	بند اول: رویکرد در زمینه نهادهای خلع سلاحی بین‌المللی
۲۹	بند دوم: نگاهی ویژه به چشم انداز نظام عدم گسترش
۳۱	۱- روندهای همسو با نظام عدم گسترش
۳۳	۲- محورهای گریز از نظام عدم گسترش
۳۷	فصل دوم: از رهیافت موازنه قدرت تا تخریب تولید و حوزة خلع سلاح
۴۰	گفتار اول: موقعیت سنجی و خصایص محیط بین‌المللی خلع سلاح
۴۰	بند اول: محیط بین‌المللی خلع سلاح و کنترل تسلیحات
۴۲	۱- محیط توافق محور
۴۲	۲- اولویت چندجانبه گرایی
۴۳	بند دوم: حاکمیت دولت و خلع سلاح
۴۳	۱- اولویت حاکمیت ملی
۴۳	۲- اولویت سلبی گرایی (رویکرد سلبی)
۴۳	۳- وحدت سازندگان سلاحهای پیشرفته و متکثرین نظام‌های خلع سلاح
۴۴	گفتار دوم: توازن قدرت و توازن تهدید در قبال خلع سلاح
۴۴	بند اول: مناسبات توازن قدرت و تهدید
۴۶	بند دوم: تنوع موازنه در عرصه خلع سلاحی بین‌المللی
۴۶	۱- عدم توازن در تولید هتجار
۴۷	۲- عدم توازن در حق- تعهد
۴۸	۳- عدم توازن در تهدید- فرصت
۵۷	فصل سوم: روند ایجاد رژیم عاری سازی خاورمیانه از سلاح هسته‌ای و منافع حیاتی جمهوری اسلامی ایران
۶۰	گفتار اول: بنیادهای حقوق عاری سازی مناطق از سلاح هسته‌ای
۶۱	بند اول: جایگاه عاری سازی در نظام بین‌المللی تنظیم تسلیحات

- ۶۳ بند دوم: خصایص شاخص نظام عاری‌سازی
- ۶۴ گفتار دوم: مرکز ثقل نظام عاری‌سازی در تکمیل عدم گسترش
- ۶۵ بند اول: نظام عاری‌سازی و ممنوعیت گسترش
- ۶۵ ۱- نفی بقای ذخایر هسته‌ای
- ۶۶ ۲- منع فعالیت قدرتهای هسته‌ای دایر بر تولید، توسعه و استقرار سلاح هسته‌ای
- ۶۶ ۳- منع کاربرد و تهدید به کاربرد سلاح هسته‌ای
- ۶۷ ۴- تنفیذ تعهد به منع تولید و گسترش سلاح هسته‌ای
- ۶۸ بند دوم: نظام عاری‌سازی و پادمان هسته‌ای
- ۶۸ گفتار سوم: انعقاد معاهدات بین‌المللی و شکل‌گیری مناطق عاری‌سازی
- ۶۸ بند اول: اصول جهانشمول عاری‌سازی
- ۶۹ بند دوم: معاهده‌سازی پیش شرط شکل‌گیری مناطق عاری از سلاح هسته‌ای
- ۷۰ ۱- منطقه‌ای بودن معاهدات
- ۷۱ ۲- شناسایی منی در انعقاد معاهدات عاری‌سازی منطقه‌ای
- ۷۲ گفتار چهارم: محدودیت‌ها و گزینه‌ها در عاری‌سازی خاورمیانه از سلاح هسته‌ای
- ۷۳ بند اول: ابتکار و توسعه فرایند مطالبه خاورمیانه عاری از سلاح هسته‌ای
- ۷۶ بند دوم: فرجام‌گیری‌های پایانی طرح خاورمیانه عاری از سلاح هسته‌ای
- ۷۷ ۱- عاری‌سازی خاورمیانه بدون رژیم صهیونیستی
- ۷۷ ۲- عاری‌سازی خاورمیانه به دور منطقه‌ای جامع
- ۸۱ فصل چهارم: سیاست هسته‌ای جدید آمریکا و روند عدم گسترش
- ۸۴ گفتار اول: نقش سلاح هسته‌ای در قیاس و رویکرد جدید آمریکا
- ۸۴ بند اول: توصیف محیط امنیتی
- ۸۶ بند دوم: سلاح هسته‌ای در محیط امنیتی پیچیده
- ۸۸ گفتار دوم: مولفه‌های اصلی برنامه ریزی و سیاست هسته‌ای دولت اوپاما
- ۸۹ بند اول: پیگیری و تضمین عدم گسترش افقی سلاح‌های هسته‌ای در جهان
- ۹۰ بند دوم: بازدارندگی نسبی و تغییر در برنامه ریزی راهبردی
- ۹۱ ۱- استمرار زرادخانه و نوسازی فرایندهای مراقبتی آن
- ۹۲ ۲- اکتفا به بازدارندگی هسته‌ای استراتژیک
- ۹۳ ۳- ارتقای بازدارندگی منطقه‌ای و حمایت از شرکا و متحدین
- ۹۵ بند سوم: پیشگیری و مقابله با گسترش تروریسم هسته‌ای
- ۹۶ گفتار سوم: اقدامات هسته‌ای موعود آمریکا: ابهامات و تناقض‌ها
- ۹۷ بند اول: اعلام محدودیت‌های جدید بر کاربرد ملی سلاح هسته‌ای
- ۱۰۰ بند دوم: عدم پیگیری ارتقای کمی و کیفی سلاح‌های هسته‌ای
- ۱۰۰ ۱- خاتمه دادن به فعالیت تاسیسات تولید کلاهک هسته‌ای جدید
- ۱۰۱ ۲- خاتمه آزمایش‌های هسته‌ای و پرهیز از انجام آزمایش جدید
- ۱۰۲ ۳- کاهش شمار سلاح‌های هسته‌ای موجود
- ۱۰۴ بند سوم: بازگشت به چندجانبه‌گرایی و حمایت از معاهدات بین‌المللی هسته‌ای
- ۱۰۵ ۱- پیگیری فوری تصویب معاهده منع جامع آزمایش‌های هسته‌ای

- ۲- حمایت از تقویت پادمان آژانس و معاهده عدم گسترش ۱۰۵
- ۳- حمایت از مذاکرات انعقاد معاهده مواد شکافت پذیر هسته‌ای ۱۰۶
- گفتار چهارم: رویکرد چین در تقابل با خط مشی هسته‌ای امریکا ۱۰۶
- بند اول: سلاح هسته‌ای در تفکر امنیتی معاصر چین ۱۰۷
- بند دوم: روایت چینی از دنیای فاقد سلاح هسته‌ای: ابتکارات مفهومی و ایده‌پردازی ۱۰۸
- ۱- مفهوم «مسئولیت ویژه تر» دو قدرت هسته‌ای اصلی ۱۰۸
- ۲- حمایت از ایده خلع سلاح هسته‌ای ۱۰۹
- ۳- تقیید دکترین بازدارندگی هسته‌ای ۱۰۹
- ۴- تعریف وظیفه برای قدرتهای هسته‌ای ۱۱۰
- فصل پنجم: رویکرد حقوق بشری به خلع سلاح ۱۱۳
- گفتار اول: خرق بشر معاصر و تحول آفرینی در نظام بین‌المللی ۱۱۶
- بند اول: حمایت از انسانها در برابر تمایلات قدرتها ۱۱۶
- بند دوم: حمایت از حقوق نسل‌های آینده ۱۱۷
- گفتار دوم: جداهای حقوق بشری ایده «خلع سلاح و توسعه» و مبانی توجیه حقوق بشر در این عرصه ۱۱۸
- بند اول: رابطه بین - لمر - سلاح و توسعه ۱۱۹
- بند دوم: مبانی توجیه حقوق بشری توسعه و خلع سلاح ۱۲۰
- ۱- هزینه‌های تسلیحاتی و ارتباط این هزینه‌ها با توسعه ملی ۱۲۰
- ۲- تاثیر تسلیحات بر خشونت‌های اجتماعی ۱۲۱
- گفتار سوم: آثار کلان حقوق بشری شدن خلع سلاح ۱۲۱
- بند اول: انسانی کردن خلع سلاح: روزه‌ای برای تقویت حاکمیت‌ها ۱۲۲
- بند دوم: توسعه توسل به زور علیه دولتهای ناقض حقوق بشر ۱۲۲
- فصل ششم: شبه حقوقی شدن نهادهای خلع سلاحی ۱۲۵
- گفتار اول: رهیافت‌های شبه حقوقی ۱۲۷
- گفتار دوم: معاهدات نوظهور: مورد پژوهی کنوانسیون مهمات حوشای ۱۲۹
- گفتار سوم: جرم‌انگاری سلاح‌های کشتار جمعی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران ۱۳۳
- بند اول: ماهیت و مبانی حقوقی جرم‌انگاری سلاح‌های کشتار جمعی ۱۳۴
- ۱- جرم‌انگاری بین‌المللی سلاحهای کشتار جمعی در اساسنامه رم ۱۳۵
- ۲- جرم‌انگاری ملی سلاحهای کشتار جمعی در معاهدات خلع سلاحی ۱۴۴
- بند دوم: رویکرد و تجربه ایرانی جرم‌انگاری سلاح‌های کشتار جمعی ۱۴۶
- ۱- لایحه سازوکارهای اجرای ملی کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی در جمهوری اسلامی ایران ۱۴۷
- ۲- قانون برنامه پنجم توسعه ۱۴۸
- ۳- قانون مقابله با قاچاق اسلحه و مهمات ۱۴۹
- ۴- قانون امور گمرکی جدید ۱۵۳
- گفتار چهارم: تکاپوی تدوین معاهده منع تهدید و کاربرد سلاح هسته‌ای ۱۵۶

- بند اول: رای مشورتی ۱۹۹۶ دیوان بین‌المللی دادگستری ۱۵۷
- بند دوم: نیازمندی به معاهده منع تهدید و کاربرد سلاح هسته‌ای ۱۵۸
- گفتار پنجم: خلع سلاح هسته‌ای و طرح‌های دبیرکل ملل متحد ۱۶۱
- بند اول: چارچوب شناسی تعهد به خلع سلاح هسته‌ای ۱۶۳
- بند دوم: نقد و ارزیابی پیشنهادهای چهارگانه دبیرکل ملل متحد ۱۶۴
- ۱- مذاکره بین‌المللی منتهی به تحقق خلع سلاح هسته‌ای ۱۶۵
- ۲- شورای امنیت و اعطای تضمین‌های امنیتی به دولتهای غیرهسته‌ای ۱۶۶
- ۳- لازم الاجرا شدن معاهده منع جامع آزمایش‌های هسته‌ای و ایجاد مناطق عاری از این سلاح ۱۷۳
- ۴- تلاش‌های جدید برای انهدام کلیه دیگر سلاحهای کشتارجمعی و کنترل سلاحهای متعارف ۱۷۳
- گفتار ششم: اصرار جهانی بر جهانشمولی در نظارت بین‌المللی: مطالعه موردی فعالیت‌های هسته‌ای رژیم صهیونیستی ۱۷۶
- بند اول: قطعنامه ۲۰۱۱ سازمان ملل متحد و بازرسی هسته‌ای از رژیم صهیونیستی ۱۷۸
- ۱- نظم‌گیری رژیم صهیونیستی و سیاست کتمان سلاحهای هسته‌ای ۱۷۹
- ۲- اتفاق نظر نامعتمد جهانی در بازرسی بین‌المللی از دیمونا ۱۸۰
- بند دوم: دلایل ضرورت حمایت از پیشنهاد نابودی توان هسته‌ای رژیم صهیونیستی ... ۱۸۱
- ۱- به نتیجه رساندن روش‌های سه ساله دیپلماتیک ایران ۱۸۲
- ۲- خلع سلاح هسته‌ای رژیم صهیونیستی ۱۸۲
- ۳- فراهم شدن زمینه‌های قانونی بازسازی توان هسته‌ای ایران از دیمونا و دیگر تاسیسات هسته‌ای ... ۱۸۳
- ۴- تضعیف موقعیت امنیتی و سیاسی رژیم صهیونیستی ۱۸۳
- بند سوم: تحمیل تعهدات هسته‌ای بدون ملازمه با شناسایی رژیم اشغالگر قدس ۱۸۴
- گفتار هفتم: تولید انواع جدید سلاحهای کشتارجمعی ۱۸۸
- بند اول: دامنه ممنوعیت در زمینه سلاحهای جدید کشتارجمعی ۱۸۹
- بند دوم: ارزیابی مصوبات موجود در مورد منع انواع سلاحهای کشتارجمعی ... ۱۹۰
- بند سوم: آخرین قطعنامه مجمع عمومی در این زمینه ۱۹۱
- فصل هفتم: تلاش برای انعقاد معاهده تجارت تسلیحات ۱۹۳
- گفتار اول: بین‌المللی شدن کنترل تجارت تسلیحات و نقش مجمع عمومی ملل متحد ۱۹۷
- بند اول: کنفرانس ویژه خلع سلاح ملل متحد (۱۹۷۸) ۱۹۹
- بند دوم: کنفرانس و کمیسیون خلع سلاح ۲۰۰
- بند سوم: اقدامات دبیرکل ملل متحد و کنفرانس ویژه معاهده تجارت تسلیحات ۲۰۰
- بند چهارم: انعقاد برخی معاهدات و اسناد بین‌المللی در دیگر ارکان ملل متحد ۲۰۲
- بند پنجم: مجمع عمومی و تلاش برای انعقاد معاهده تجارت تسلیحات ۲۰۵
- ۱- قطعنامه ۶۱/۸۹ و گروه کارشناسان دولتی ۲۰۵
- ۲- مواضع دولتها نسبت به قطعنامه اول ۲۰۸
- بند ششم: قطعنامه ۶۳/۲۴۰ و گروه کاری باز ۲۱۳
- بند هفتم: قطعنامه ۶۴/۴۸، آماده سازی تشکیل کنفرانس معاهده تجارت تسلیحات ... ۲۱۴

- ۱- چارچوب معاهده ۲۱۵
- ۲- استقبال از گزارش گروه کارشناسان دولتی ۲۱۵
- ۳- اقدامات اجرای ملی ۲۱۶
- ۴- تأسیس گروه کاری نامحدود ۲۱۶
- ۵- ارتباط تجارت غیرقانونی تسلیحات متعارف با بازار سیاه ۲۱۶
- ۶- تشکیل کنفرانس بین‌المللی انعقاد معاهده تجارت تسلیحات ۲۱۷
- بند هشتم: قطعنامه ال. ۵۰-۶۶ به سمت معاهده تجارت تسلیحات ۲۱۹
- گفتار دوم: نظام حقوقی تجارت تسلیحات در پیش نویس ۲۰۱۲ ملل متحد ۲۲۰
- بند اول: رویکردها و ملاحظات اصلی دخیل در معاهده تجارت تسلیحات ۲۲۱
- ۱- ملاحظات بشردوستانه در خصوص نیاز به تدوین معاهده تجارت تسلیحات ۲۲۱
- ۱-۱- لحظات امنیتی-دفاعی ۲۲۴
- ۲- ملاحظات اقتصادی و تجاری ۲۲۶
- ۴- انتخاب رهبریت تدوین کنوانسیون چارچوب ۲۲۶
- بند دوم: انگیزه‌ها و اهداف اعلامی در مقدمه پیش نویس معاهده ۲۲۸
- ۱- انگیزه‌ها و مصادیغ در پیش نویس معاهده تجارت تسلیحات ۲۲۸
- ۲- اهداف و مقاصد معاهده ۲۳۰
- بند سوم: رویکردها و خواسته‌ها در پیش نویس معاهده تجارت تسلیحات ۲۳۱
- ۱- اصول عام حقوقی بین‌المللی ناظر بر معاهده تجارت تسلیحات ۲۳۲
- ۲- اصول راجع به اجرای معاهده ۲۳۵
- ۳- بررسی کارکردی اصول معاهده تجارت تسلیحات ۲۳۵
- گفتار سوم: دامنه موضوعی و محتوایی معاهده تجارت تسلیحات ۲۳۷
- بند اول: محدود بودن به سلاحهای متعارف ۲۳۷
- ۱- اقلام تسلیحاتی تحت پوشش معاهده ۲۳۷
- ۲- معاملات و فعالیت‌های ممنوعه ۲۴۱
- ۳- استثنای شمول معاهده ۲۴۲
- بند دوم: نقل و انتقال‌های ممنوعه ۲۴۳
- ۱- منظور از نقل و انتقال ۲۴۳
- ۲- مخاطبین و طرفهای درگیر در نقل و انتقال ۲۴۴
- بند سوم: رعایت محدودیت‌های بین‌المللی در تجارت تسلیحات ۲۴۵
- بند چهارم: اجرای ملی تعهدات معاهده (ماده ۱۱) ۲۴۷
- بند پنجم: جابجایی و انتقال تسلیحات متعارف ۲۴۸
- ۱- صادرات و واردات سلاحهای متعارف ۲۴۸
- ۲- دلالتی و واسطه‌گری در رابطه با تجارت تسلیحات متعارف (ماده ۸) ۲۴۹
- ۳- ترانزیت و ترانس شپ ۲۵۰
- بند ششم: سامانه مجوزدهی و ارزیابی ملی ۲۵۰
- ۱- سیستم مجوزدهی ۲۵۰
- ۲- ارزیابی ملی ۲۵۲

۲۵۳	بند هفتم: گزارش دهی و نگهداری اسناد (ماده ۱۰)
۲۵۵	گفتار چهارم: ساختار و سازمان پیگیری اجرای معاهده
۲۵۶	بند اول: دبیرخانه معاهده تجارت تسلیحات
۲۵۶	بند دوم: کنفرانس دولتهای عضو
۲۵۷	بند سوم: واحد پشتیبانی اجرای معاهده
۲۵۸	بند چهارم: همکاری بین‌المللی درون سازمانی و فراسازمانی (ماده ۱۳)
۲۵۹	گفتار پنجم: معاهده تجارت تسلیحات و منافع دفاع ملی جمهوری اسلامی ایران
۲۶۰	بند اول: نکات مثبت امنیتی-دفاعی
۲۶۰	۱- رویکرد حمایت حداکثری و آستانه بالای اجرایی شدن
۲۶۱	۲- تصریح به امکان خروج از معاهده
۲۶۴	۳- شناسایی و تصریح به حق تحفظ مشروط
۲۶۴	۱- رابطه معاهده با دولتهای غیرعضو و سایر معاهدات
۲۶۵	۲- دوم: ضعف‌های اساسی نظام مندرج در پیش نویس ۲۰۱۲ معاهده
۲۶۵	۱- بهام: اجماع بر قاعده گذاری
۲۶۶	۲- نبود ظام: ضمانت اجرا
۲۶۶	۳- تاثیر بر مناسبات همکاری با نهضت‌های رهائی بخش
۲۶۷	بند سوم: ضعف‌های پیش نویس از منظر ملاحظات دفاعی ج.ا.ایران
۲۶۷	۱- گستردگی حوزه شمول بر سر معاهده
۲۶۸	۲- تشدید تحریم‌های تسلیحاتی ایران
۲۶۸	۳- محرومیت ایران از دسترسی به حقوق ناشی از معاهده مورد نظر
۲۶۸	۴- تشدید سازوکارهای رژیم‌های کنترل صادراتی
۲۶۹	۵- الزامی شدن شفاف سازی و نظارت بر تولید تسلیحات
۲۶۹	۶- نبود سازوکار نظارت بر اجرای غیرتبعیض آمیز معاهده
۲۷۰	۷- تأیید و اجرای تحریم‌های شورای امنیت
۲۷۹	۸- تحدید همکاری‌های دفاعی و تسلیحاتی نهضتی
۲۸۱	فصل هشتم: ایجاد ساختارهای بین‌المللی اعمال فشار دفاعی با ظام کارشناسی
۲۸۳	گفتار اول: پرداخت گروه کارشناسان تحریم به برنامه موشکی ج.ا.ایران
۲۸۳	بند اول: اقدامات انجام شده از سوی گروه کارشناسان
۲۸۵	بند دوم: ارزیابی‌های گروه کارشناسان و اعتبارسنجی آنها
۲۸۷	بند سوم: تاثیر گزارش گروه کارشناسان بر نشست شورای امنیت برای بررسی یافته‌های کمیته تحریم ایران
۲۸۴	گفتار دوم: مبنای دستور کار شورای امنیت در خصوص بررسی گزارش کمیته تحریم
۲۸۸	بند اول: دیدگاههای اعضای شورا علیه ج.ا.ایران
۲۹۳	بند دوم: مساله مهم، نگاه دوسویه غریبه‌ها
۲۹۴	نتیجه‌گیری
۳۰۵	منابع و مأخذ پایانی

پیشگفتار ناشر

امنیت ملی، از نیازهای کلان و اساسی در هر جامعه سیاسی است که تامین آن، از مهمترین بلکه اولویت‌دارترین وظایف دولتها تلقی می‌گردد. نیاز مذکور امری ماندگار و پیوسته بوده، غیرقابل انقطاع است. زیرا پدیده‌ها و پدیدارهای مقابل آن یعنی تهدیدهای امنیتی، همواره از درون و بیرون از جوامع ظهور و استمرار می‌یابند و بلکه متناسب با فناوری، علم، شرایط اقتصادی، تحول در بافت قدرت و به ویژه تجمیع ظرفیت‌های برخی عناصر جویای قدرت مسلط در روابط بین‌الملل، متنوع و متحول می‌شوند. از همین روست که در قرن بیست و یکم نیز همان نصر، نگرانی‌ها، بینش‌ها و حتی تدابیری که در گذشته در رابطه با امنیت سازی و مدیریت تهدید مطرح بوده، کماکان از اعتنا و دستورکار خارج نشده‌اند، هرچند مورد واکاوی، بازتعریف و به‌روزرسانی و نهایتاً تکمیل و تجدید قرار گرفته‌اند.

عرصه دفاعی، از حساس‌ترین سرنسبدهای امنیت ملی است. زیرا در درجه نخست، با تامین امنیت سرزمینی و تمامیت ارضی به‌روکار دارد و تضمین استقلال سیاسی در برابر عناصر و بازیگران بین‌المللی نیز مادامی که مقوله نهادهای خارجی مطرح است، عمدتاً متوجه کارگزارانی می‌شود که ماموریت‌های دفاعی را برعهده گرفته‌اند. تنوع و تجدد در تهدیدها در این عرصه نیز کارکرد نظام مدیریت دفاعی ملی را بنحیه‌ای آشکار نموده است. امروزه کمتر کشوری است که تهدیدهای دفاع ملی نوین را دریافته و به‌زسازایی، بهینه‌سازی، ارتقای کارکردها و ساختارها و همچنین افزایش ضریب کنشگری فعال در محیط‌های مرتبط با مدیریت تهدید نپرداخته باشد. مقوله تسلیحات، تنها بخشی از مولفه‌های مرتبط با دفاع ملی است که البته از اواخر قرن نوزدهم تا کنون موضوعی مهم در نظام بین‌المللی حقوقی بوده است. این نظام که امروزه به نام خلع سلاح و کنترل تسلیحات یاد می‌شود، دارای مجموعه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدها است. در واقع، در عین اینکه شکل‌گیری این نظام هنجارین و ساختارها و سازمان‌های مرتبط با آن، برای مدیریت تهدیدهای بین‌المللی پدید آمده است، اما نوع روابط دولتها در این چارچوب و همچنین تاثیر جریان‌های

فکری و فلسفی خاص بر جهت‌گیری‌های محتوایی این نظام، سبب شده که ظرفیت‌های تهدیدکنندگی آن نیز علیه برخی کشورها - که با جریان اصلی قدرت بین‌المللی و تدوین پیش‌نویس‌های معاهده‌ای در این زمینه فاصله داشته یا دارند- نیز وجود داشته باشد. بنابراین، نظام خلع سلاح و کنترل تسلیحات فی‌نفسه دارای ظرفیت‌های همزمان تهدید-فرصت است که بر حسب نوع دولتها، اقتدار دفاعی-امنیتی آنها و کلیت راهبردها و سیاست‌ها یا آرمان‌های نظام، درجه این فرصت‌ها و تهدیدها متفاوت خواهد بود.

نظام بین‌المللی خلع سلاح و کنترل تسلیحات نیز پویا، سیال و رو به تحول است. زیرا محیط بین‌المللی و آنچه موضوع این نظام است، مدام در حال تحول است. از این رو، با بررسی محتوا و شکل نظام مذکور، می‌توان مجموعه‌ای از نظامات را یافت که استقرار یافته‌اند و نظامی که در کنار آن، در حال ایجاد و استقرار تدریجی هستند. دسته دوم را محقق در کتابی پیش‌رو زارید، به عنوان «رژیم‌های نوپدید یا در حال ظهور» نامیده و به بررسی اهم آنها با نگاه به منابع ج.ا.ایران پرداخته است.

ضمن تشکر از نویسنده محترم، جناب آقای دکتر ساعد و همکاری‌های اساتیدی که راهگشا در روند ارزیابی و مشاوره در این زمینه بوده‌اند، این اثر تحقیقی را به جامعه علمی کشور و به ویژه حوزه‌های نجاشی مرتبط با مطالعات راهبردی دفاعی تقدیم می‌کنیم. لازم است ضمن تقدیر از مقام عالی وزارت که بر اولویت نشر این آثار تاکید نمودند و معاونت محترم امور بین‌الملل، ارتباطات و مطالعات دفاعی، امیدواریم آثار از این دست بتوانند زمینه‌های تعمیق و توسعه هرچه بیشتر ادبیات پیمائشی دفاعی و امور راهبردی را فراهم نمایند.

قاسم علیدوستی

رئیس مرکز مطالعات راهبردی دیپلماسی دفاعی (راد)